The Central Research institute
of the Armed Forces of Ukraine

Military Science. Vol. 2 No. 4 (2024)

DOI: 10.62524/msj.2024.2.4.3

Уніфікація та стандартизація у публічних закупівлях озброєння – шлях до зменшення різнотипності озброєння та військової техніки у Збройних Силах України

Олексій Шевченко
кандидат історичних наук
заступник начальника Генерального штабу Збройних Сил України
Генеральний штаб Збройних Сил України
03168, проспект Повітряних Сил, 6, Київ, Україна
e-mail: shevchenko_om@asv.gov.ua
ORCID: 0000-0003-0734-6533

Юрій Клят
кандидат технічних наук, доцент
начальник Центрального науково-дослідного інституту Збройних Сил України
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28Б, Київ, Україна
e-mail: klyatt@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8267-3748

Олег Семененко
доктор військових наук, професор
заступник начальника Центрального науково-дослідного інституту
Збройних Сил України з наукової роботи
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: aosemenenko@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6477-3414

Петро Закусило
доктор військових наук, професор
провідний науковий співробітник
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: Zps20072017@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0421-7736

Василь Харченко
кандидат військових наук
провідний науковий співробітник
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: vasaxar@ukr.net
ORCID: 0000-0001-7160-7385

Анотація. Для гарантованого задоволення потреб Збройних Сил України в озброєнні та військовій техніці під час дії правового режиму воєнного стану суттєво спрощено механізм їхньої закупівлі. Відповідно до цих змін Міністерство оборони як державний замовник здійснює закупівлі без застосування видів (процедур) закупівель, які визначено в законодавстві України.

Право на визначення порядку укладання державних контрактів (договорів) надано Міністерству оборони. Такі контракти укладаються на підставі комерційної пропозиції на постачання товару, виконання робіт або надання послуг, наданої вітчизняними або іноземними суб'єктами господарювання. Крім того, до експлуатації (прийняття на озброєння) допускаються зразки озброєння та військової техніки за результатами визначальних відомчих випробувань, проведених іншими державними замовниками.

В умовах правового режиму воєнного стану Міністерством оборони здійснюється закупівля не тільки зразків озброєння та військової техніки, прийнятих на озброєння, а й їхніх аналогів, які відповідають необхідним (заявленим) тактико-технічним характеристикам.

Ці обставини, а також історична спадщина (переважна частина озброєння та військової техніки залишилася із радянських часів), міжнародна військова допомога, яка включає різні типи озброєння та військової техніки, залежно від наявності таких у союзників, активне використання трофейного озброєння спричинили виникнення проблеми різнотипності озброєння у Збройних Силах України. Збільшення кількості типів озброєння та військової техніки призводить до негативних наслідків у вигляді необхідності створення запасів матеріально-технічних засобів для всієї наявної номенклатури, розгортання ексклюзивних систем технічного обслуговування та ремонту, ускладнення підготовки особового складу.

Для зменшення різнотипності озброєння та військової техніки у Збройних Силах України під час їхньої закупівлі у різних виробників пропонується розглянути алгоритм перегляду пропозицій та координації дій замовників з метою вибору обмеженої кількості типів озброєння. Це дозволить упорядкувати процеси закупівлі озброєння та військової техніки для військ (сил), а також підвищити ефективність закупівель.

Ключові слова: багатотипність, ефективність, закупівлі, Збройні Сили України, озброєння та військова техніка, потреби, стандартизація, стандарти НАТО, уніфікація.

Вступ (Introduction)

Питання щодо вибору конкретних зразків озброєння та військової техніки (ОВТ) набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану та обмежених ресурсів. З метою своєчасного та повного забезпечення потреб Збройних Сил України (ЗС України) в ОВТ внесено низку змін до законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань оборонних закупівель. Водночас нормативно-правова база, яка регулює закупівлю ОВТ під час воєнного стану, ще потребує вдосконалення, а це ускладнює впровадження сукупності узгоджених стандартів, правил і характеристик, які б забезпечували сумісність, ефективність і взаємозамінність ОВТ. Через такий стан не лише стає більш складним логістичне забезпечення, збільшуються витрати на обслуговування і навчання особового складу, а й знижується загальна боєздатність підрозділів (частин), і все це впливає на оперативність бойових дій.

Зазвичай під час проведення державних (оборонних) закупівель на перший план виходить ціновий критерій. Утім, застосування винятково цінового підходу не завжди враховує такі вагомі аспекти, як сумісність із наявною інфраструктурою, довготривалі витрати на обслуговування, навчання особового складу, ремонт і модернізацію. Відтак у

сучасних умовах може виникнути ситуація, коли потрібний зразок за всіма характеристиками дорожчий, але більш ефективний під час бойового застосування.

Для вирішення зазначеного питання необхідно переглянути нормативно-правову базу та практику закупівель, упровадити єдині технічні стандарти, посилити роль Генерального штабу (видів, родів військ (сил)) ЗС України у процесах закупівель, а також залучити сучасні інформаційні технології для моніторингу, управління і контролю за логістичними операціями.

Огляд літератури (Literature review)

Важливе значення для сил оборони має налагоджений процес закупівель товарів і послуг, пов'язаних із обороною. Однак придбання спеціального обладнання, спорядження і техніки для потреб оборони має свої особливості, що суттєво відрізняються від публічних закупівель, які здійснюються в інших сферах. Схему нормативно-правового регулювання оборонних замовлень представлено на рис. 1.

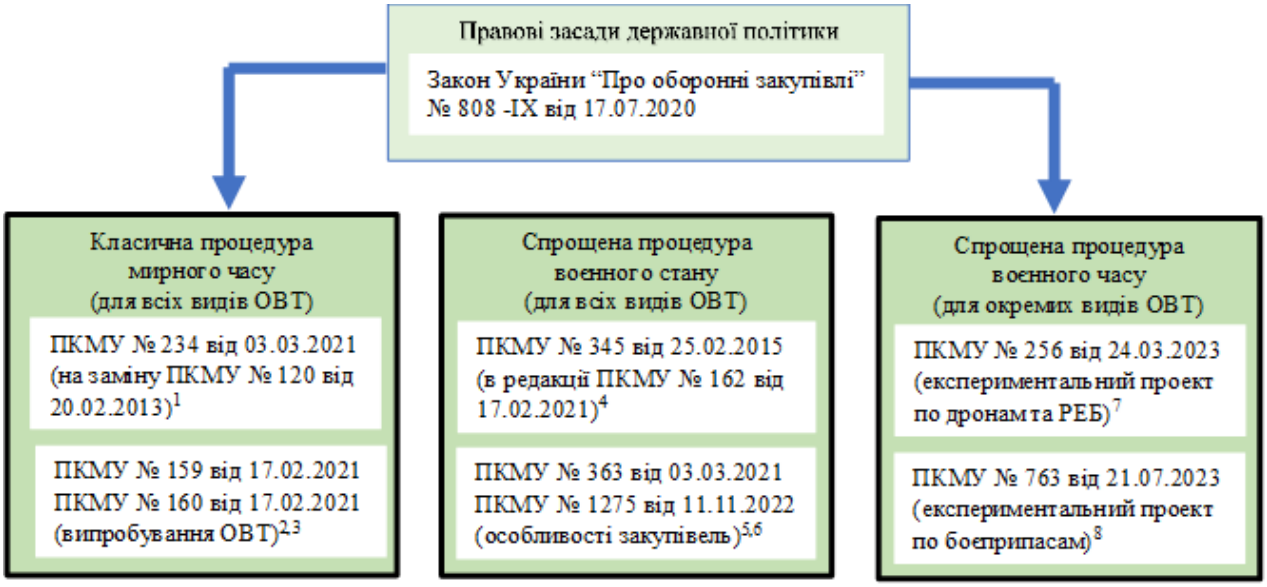

Рисунок 1. Схема нормативно-правового регулювання оборонних закупівель

Законодавче регулювання розглядуваного питання здійснюється завдяки *законам України "Про оборонні закупівлі" та "Про публічні закупівлі", постановам Кабінету Міністрів України № 345, № 1275, № 1178 та № 363* (далі – постанови КМУ) [1–7]. Зазначені нормативно-правові акти дають можливість замовнику розробляти й обґрунтовувати ключові технічні та якісні характеристики, критично важливі для виконання оборонних завдань, та обирати саме ті зразки, що найбільш повно відповідають визначеним параметрам.

У [8] проведено аналіз змін нормативно-правового забезпечення здійснення оборонних закупівель в Україні. Автори запропонували варіант трансформованої національної системи оборонних закупівель в умовах формування підвищеного рівня ризику національної безпеки.

У [9] затверджено порядок формування Переліку пріоритетних зразків ОВТ. Його має сформувати Міністерство оборони на підставі потреб, визначених Генеральним штабом ЗС України, з урахуванням спроможностей українського оборонно-промислового комплексу (ОПК). Для цього внесено відповідні зміни до [5] щодо визначення порядку укладання довгострокових державних контрактів на закупівлю товарів, включених до зазначеного переліку.

До критеріїв формування переліку належать такі:

– зразки ОВТ становлять основу уніфікованого штату сил оборони;

– зразки озброєння прийнято на озброєння, кодифіковано та/або допущено до експлуатації;

– потреба у таких зразках ОВТ зберігатиметься в наступні три, п’ять або десять років;

– виробництво зразків ОВТ освоєно, здійснюється їхн серійне виробництво вітчизняними підприємствами ОПК;

– локалізація виробництва зразків ОВТ становить не менше 50% виробничої собівартості товару.

Успішна реалізація [9] потребуватиме активної участі Генерального штабу в процесі перевірки відповідності обраного типу ОВТ оперативним та стратегічним потребам ЗС України, а також під час аналізу ефективності застосування поставленого озброєння.

Країни НАТО також удосконалюють стандарти STANAG для забезпечення сумісності озброєння [10]. Аналіз нормативно-правового регулювання оборонних закупівель, здійснений у 15 державах – членах НАТО, свідчить про спільні риси у цій сфері й деякі незначні відмінності.

Питання щодо оборонних закупівель в усіх державах урегульовано на законодавчому рівні: у спеціальних (окремих) законах або у загальних законах про державні (публічні) закупівлі чи інших федеральних актах США (табл. 1).

Таблиця 1. Держави із загальним законодавством щодо публічних закупівель, з виокремленням у ньому оборонних закупівель

Держави із загальним законодавством щодо публічних закупівель, з виокремленням у ньому оборонних закупівель	Держави зі спеціальним законодавством щодо оборонних закупівель
Данія	Бельгія
Естонія	Сполучене Королівство
Італія	Канада
Норвегія	Нідерланди
Польща	Німеччина
Чехія	Швеція
Франція	Туреччина
США	

З огляду на зазначене мета статті полягає у висвітленні процесу, коли на основі аналізу різнотипності ОВТ у ЗС України та вивчення нормативно-правової бази, яка врегульовує питання щодо оборонних закупівель, пропонується дієвий механізм для зменшення різнотипності ОВТ у ЗС України шляхом залучення до процесів оборонних закупівель Генерального штабу ЗС України.

Матеріали та методи (Materials and Methods)

Аналіз наявних джерел інформації дає змогу ідентифікувати різнотипність озброєння у підрозділах ЗС України за такими ознаками [11– 13]:

– історична спадщина. ЗС України сформовано на базі армії СРСР, тому ОВТ радянського зразка становили на початку широкомасштабного вторгнення росії значну частину озброєнь у військах (силах);

– виробництво систем ОВТ підприємствами вітчизняного ОПК;

– міжнародна військова допомога. Після початку широкомасштабної війни Україна отримує допомогу від різних країн світу. Ця допомога передбачає різні типи озброєння, залежно від його наявності у союзників;

– експлуатація трофейної техніки. ЗС України активно використовують захоплену ворожу техніку, зокрема танки, бронетранспортери, артилерійські системи тощо.

Різнотипність ОВТ у ЗС України стала вимушеним заходом озброєння в умовах широкомасштабного вторгнення рф в Україну. За даними з відкритих джерел масової інформації, у рамках міжнародної технічної допомоги (МТД) ЗС України тільки за перший рік відсічі повномасштабного вторгнення рф отримали близько 178,2 тисяч одиниць зразків ОВТ різних найменувань [14].

У рамках МТД силам оборони України було поставлено широку номенклатуру видів ОВТ, до якої тільки у семи основних класах озброєння (протитанкові засоби, засоби ППО, БпЛА, бронетехніка, ракетні війська і артилерія, авіація, інженерна техніка) належало 22 різноманітних типи та 211 окремих найменувань відповідних зразків ОВТ, більшість з яких була сучасного західного виробництва.

Для більшої наочності в табл. 2 наведено кількість типів озброєння деяких видів ОВТ ЗС України.

Таблиця 2. Кількість типів озброєння деяких видів ОВТ ЗС України

№ з/п	Назва ОВТ	Кількість типів ОВТ			
		МТД	вітчизняне виробництво	радянське виробництво	усього
1.	Протитанкові ракетні комплекси та гранатомети	19	2	9	30
БРОНЕТАНКОВЕ ОЗБРОЄННЯ ТА ТЕХНІКА					
2.	Основні бойові танки	8	4	4	16
3.	Бойові машини піхоти	5	–	2	7
4.	Бронетранспортери	11	2	4	17
5.	Бронеавтомобілі	28	8	–	36
6.	Спеціальна техніка	11	2	4	17
РАКЕТНІ ТА АРТИЛЕРІЙСЬКІ ЗРАЗКИ ОЗБРОЄННЯ					
7.	Ракетні комплекси	1	2	1	4
8.	Реактивні системи залпового вогню	6	7	3	16
9.	Самохідні артилерійські установки	8	1	5	14
10.	Причіпні артилерійські гармати	7	-	8	15
СИСТЕМИ, КОМПЛЕКСИ ТА ЗРАЗКИ ОЗБРОЄННЯ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ					
11.	Засоби розвідки та попередження повітряного нападу	15	8	4	27
ЗАСОБИ ЗЕНІТНОГО РАКЕТНО-АРТИЛЕРІЙСЬКОГО ПРИКРИТТЯ					
12.	ЗРК дальньої дії	1	–	1	2
13.	ЗРК середньої дальності	1	–	2	3
14.	ЗРК малої дальності	5	–	3	8
15.	ЗРК ближньої дії	15		9	24

В умовах війни оборонні закупівлі часто проводилися і проводяться без урахування уніфікованих вимог до озброєння. Виробники пропонують системи та зразки ОВТ з різними технічними характеристиками, що ускладнює їхню інтеграцію в наявні системи. Унаслідок цього до підрозділів надходять зразки озброєння від різних постачальників, які мають різну конструкцію, різні специфікації та технології застосування. Крім того, часто ухвалюються рішення на користь швидких закупівель, і тоді про уніфікацію та стандартизацію взагалі не йдеться.

На жаль, таке “різноманіття” типів і найменувань зразків ОВТ у рамках одного класу зброї суттєво впливає на всі складові логістичного забезпечення ЗС України, зокрема на величину запасів матеріально-технічних засобів, систему відновлення озброєння та підготовку особового складу. Нині, коли триває широкомасштабна війна з росією, ця

проблема загострилася через термінову потребу в ОВТ з різних джерел, що призвело до зростання різнотипності техніки та озброєнь.

Через велику різнотипність ОВТ стає більш складною координація між підрозділами унаслідок низької сумісності боєприпасів, навігаційних систем, засобів зв'язку та іншого обладнання. Це обмежує оперативні можливості військ (сил), призводить до затримок у виконанні бойових завдань та спричиняє втрату часу і ресурсів на забезпечення взаємодії підрозділів, що застосовують різні системи ОВТ. Ускладнена стандартизація бойових алгоритмів та необхідність урахування специфіки кожного виду ОВТ додатково уповільнюють підготовку до ведення бойових дій.

Значних навантажень зазнає за цих умов система логістичного забезпечення ЗС України. Зокрема, через необхідність зберігання, транспортування та постачання різних видів боєприпасів, запчастин і комплектуючих стає більш складним управління запасами й виникають ризики настання їхнього дефіциту під час інтенсивних бойових дій. А через відсутність універсальних засобів ремонту й обмежену кількість фахівців, здатних працювати з різними зразками ОВТ, виникають затримки в ремонті та обслуговуванні. Це, своєю чергою, потребує створення окремих підрозділів для обслуговування та ремонту кожного типу ОВТ, що збільшує витрати ресурсів.

Логістичні витрати також зростають через необхідність транспортування великого обсягу матеріалів для різних систем. У зв'язку із закупівлею різнотипного озброєння значно збільшуються загальні витрати на утримання. Отже, різнотипність ОВТ стає бар'єром для ефективного функціонування ЗС України, ускладнює планування бойових операцій, збільшує витрати на логістичне забезпечення збройних сил.

Перешкодою для забезпечення потреб ЗС України, особливо в умовах воєнного стану, можуть стати відкриті тендери. На підтвердження наведеної тези можна навести такі аргументи:

– тривалість процедур. Відкриті тендери зазвичай потребують значного часу для проведення всіх етапів оголошення тендеру, приймання пропозицій, аналізування заявок, опротестовування результатів у разі скарг учасників. В умовах активних бойових дій, коли потреби ЗС України змінюються в режимі реального часу, така тривалість стає неприйнятною. Наприклад, у 2022 році були випадки, коли необхідне обладнання, зокрема дрони або засоби зв'язку, отримували з великим запізненням, через що підрозділи ЗС України змушені були покладатися на волонтерську допомогу;

– різнотипність озброєння. Відкриті тендери можуть призводити до того, що перемогу отримують різні постачальники, які пропонують схожі за функцією, але не однакові за конструкцією системи озброєння. Різнотипність створює труднощі в логістиці, оскільки потребує різних запасних частин, боєприпасів, підготовки складу ремонтно-відновлювальних органів тощо; ускладнення в навчанні персоналу, проблеми сумісності під час бойових операцій. Наприклад, у підрозділах, які використовують різні моделі БпЛА від різних виробників, часто виникають проблеми з уніфікацією програмного забезпечення або технічного обслуговування;

– зловживання або недобросовісність постачальників. Відкриті тендери іноді дають змогу компаніям без достатнього досвіду або реальних виробничих можливостей перемагати, пропонуючи лише нижчу ціну. Це може призводити до постачання неякісного обладнання, порушень строків виконання договору. Неодноразово зафіксовано випадки, коли підрядники не змогли виконати свої зобов'язання через відсутність реального доступу до виробничих потужностей;

– опротестовування результатів тендерів. Юридичні конфлікти між учасниками відкритих тендерів, такі як оскарження результатів, затягують процес ухвалення рішень. Під

час воєнного стану невчасне отримання необхідного обладнання може критично вплинути на бойову здатність ЗС України.

Більш детально аргументи щодо доцільності застосування способу публічних закупівель ОВТ, ракет та боєприпасів для ЗС України у воєнний час розглянуто за допомогою SWOT-аналізу (табл. 3) [15].

Таблиця 3. SWOT-аналіз застосування публічних закупівель ОВТ, ракет та боєприпасів для ЗС України

сильні сторони (переваги); – безпосередня економія коштів; – прозорість процесу закупівель; – конкуренція; – антикорупційні механізми; – наближеність процедур закупівлі до європейських практик, що збільшує довіру міжнародних партнерів; – підвищення підзвітності, прозорості та передбачуваності; – створення умов для залучення малих підприємств у тендерах; – дозвіл на застосування спрощених процедур закупівлі; – можливість укладання договорів без тендера в екстрених випадках	**слабкі сторони** (недоліки) – складність процедур; – неефективний механізм оскарження; – дефіцит постачальників; – можливість наявності технічних учасників; – завищення цін порівняно з ринковими цінами на аналогічну продукцію; – технічні збої у Prozorro можуть уповільнити або заблокувати процеси управління; – перерозподіл тендерів між лідерами ринку задля утримання цін на вигідному для цих компаній рівні; – недостатня адаптація процедур закупівель до специфіки воєнного часу; – відсутність впливу Генерального штабу ЗС України на процеси оборонних закупівель
можливості – проведення маркетингового дослідження певного сегмента ринку ОВТ, ракет та боєприпасів; – визначення виробничих, науково-технічних та інших можливостей виробників ОВТ, ракет та боєприпасів; – обрання оптимального постгарантійного сервісного обслуговування; – упровадження нових цифрових інструментів для автоматизації процесів; – залучення іноземних компаній до тендерів; – підвищення довіри через удосконалення антикорупційних інструментів; – адаптація до реалій воєнного часу; – використання механізмів закупівель для координації зусиль бізнесу, волонтерів та міжнародних партнерів; –використання Prozorro для звітності перед партнерами	**загрози** – можливості для різних зловживань у сфері публічних закупівель (корупційні ризики); – збільшення витрат на експлуатацію ОВТ протягом життєвого циклу; – економічна нестабільність; – часті зміни у законодавстві; – ризики хакерських атак на електронні системи; – координація поведінки між учасниками; – можливості зриву замовлення на виготовлення та постачання ОВТ, ракет та боєприпасів; – складання замовником документації закупівлі під заздалегідь визначеного учасника торгів; – створення штучного квазімонополіста – виробника ОВТ, ракет та боєприпасів

За результатами SWOT-аналізу можна дійти таких висновків:

– відкриті тендери залишаються важливим інструментом для прозорості закупівель у мирний час;

– в умовах воєнного стану публічні закупівлі ОВТ, ракет та боєприпасів для ЗС України можуть створювати не лише значні перешкоди, а й загрози;

– важливо адаптувати механізми закупівель, використовуючи, наприклад, як базові варіанти переговорну процедуру чи прямі контракти з урахуванням оперативних потреб і запроваджуючи механізми уніфікації озброєння. Це дозволить зберегти баланс між прозорістю процесу та оперативністю реагування.

Одним зі шляхів вирішення протиріччя, що склалося, є залучення Генерального штабу ЗС України до процесів закупівлі ОВТ. Це дасть змогу знизити різнотипність ОВТ, забезпечити прозорість процесів закупівлі.

Активна участь Генерального штабу необхідна також під час перевірки відповідності обраного типу ОВТ оперативним та стратегічним потребам ЗС України, а також під час аналізу ефективності застосування поставлених систем озброєння.

Для цього пропонується розглянути Алгоритм, спрямований на запобігання різнотипності ОВТ у підрозділах ЗС України. Він складається з десяти етапів.

Етап 1. Ініціація процесу закупівлі. На цьому етапі відбувається виявлення та офіційне оформлення потреб ЗС України у конкретних видах ОВТ. Метою етапу є визначення актуальних потреб ЗС України в ОВТ, пріоритезація закупівель залежно від терміновості, забезпечення основи для подальшого планування, збирання пропозицій та проведення процедур закупівлі. Цей процес проводиться під керівництвом Генерального штабу ЗС України на підставі поточної оперативно-стратегічної обстановки та стратегічних завдань, які стоять перед ЗС України. Свої висновки Генеральний штаб ЗС України надає до відповідного підрозділу Міністерства оборони України.

Етап 2. Збирання пропозицій. Етап починається після офіційного оголошення закупівлі необхідних типів ОВТ. Міністерство оборони України (його структурний підрозділ) інформує потенційних постачальників про потреби в ОВТ. Постачальники подають свої комерційні пропозиції, які містять технічні, фінансові та організаційні аспекти. Мета етапу полягає в тому, щоб зібрати конкурентні пропозиції від постачальників, визначити можливих постачальників, здатних задовольнити потреби (вимоги) ЗС України, та створити базу для аналізу та вибору найкращої пропозиції. В умовах воєнного стану може йтися про скорочення строків подання пропозицій, проведення консультацій із окремими постачальниками для прискорення процесу та забезпечення мінімальних вимог до документації, щоб уникнути зайвих витрат часу.

Етап 3. Аналіз пропозицій. Його здійснює профільна комісія Міністерства оборони України після завершення збирання пропозицій від постачальників. Комісія здійснює комплексний аналіз технічних, фінансових та інших параметрів пропозицій з метою вибору найкращої опції, що відповідає потребам ЗС України. Проводиться перевірка сумісності з наявними системами ОВТ. Комісія складається із фахівців Міністерства оборони України, представників Генерального штабу ЗС України, видів (родів) військ (сил), незалежних експертів. Особливостями цього етапу в умовах воєнного стану можуть бути скорочення строків аналізу, швидкість ухвалення рішень без втрати їхньої обґрунтованості.

Етап 4. Визначення потенційного ризику різнотипності ОВТ. Цей етап спрямований на ідентифікацію можливих негативних наслідків, пов’язаних із різнотипністю ОВТ, які можуть виникнути в результаті закупівель. Аналіз здійснюється профільними фахівцями Міністерства оборони України та Генерального штабу ЗС України на підставі отриманих пропозицій від постачальників. Мета роботи комісії на цьому етапі полягає у:

– виявленні ризиків різнотипності ОВТ, які можуть ускладнити застосування підрозділів (частин) за призначенням;

– скороченні витрат на логістичне забезпечення та навчання персоналу;

– забезпеченні ефективності та сумісності ОВТ у межах частин (з’єднань).

В умовах воєнного стану оцінювання здійснюється у максимально короткі терміни. Рішення ухвалюють з урахуванням потреб ЗС України та обстановки, яка склалася. Пріоритет надається зразкам ОВТ, які прийнято на озброєння, кодифіковано та/або допущено до експлуатації та які відповідають потребам ЗС України.

Етап 5. Обрання єдиного типу озброєння. Етап передбачає ухвалення рішення на основі аналізу пропозицій профільної комісії Міністерства оборони України. Цей етап передбачає врахування оперативних, технічних та стратегічних потреб ЗС України, а також

можливостей постачальників. Метою роботи на цьому етапі є забезпечення уніфікації ОВТ в межах частин (з'єднань), зниження ризиків, пов'язаних із різнотипністю ОВТ, зокрема складнощами логістичного забезпечення та підготовки особового складу, і обрання ОВТ, яке найкраще відповідає стандартам, потребам та умовам застосування. Зважаючи на воєнний стан, рішення ухвалюють у найкоротші терміни за спрощеною процедурою обговорення та затвердження.

Етап 6. Узгодження із Генеральним штабом ЗС України. Результати аналізу і рекомендації профільної комісії Міністерства оборони щодо вибору єдиного типу ОВТ передають до Генерального штабу ЗС України, який оцінює відповідність запропонованого рішення реальним потребам ЗС України, стратегічним цілям оборони та поточній оперативно-стратегічній обстановці. На цьому етапі метою роботи є забезпечення відповідності запропонованого ОВТ потребам ЗС України, узгодження (вибір) єдиного типу ОВТ, здатного виконувати завдання, які стоять перед військами (силами), мінімізація ризиків різнотипності ОВТ та створення передумови для його ефективного застосування.

При цьому перевіряється можливість запропонованих ОВТ інтегруватися в діючі (наявні) системи та способи застосування ЗС України. Генеральний штаб може погодитися з рекомендаціями профільної комісії Міністерства оборони України або запропонувати коригування вибору в разі виявлення невідповідності. Після узгодження Генеральний штаб надає Міністерству оборони погодження або зауваження, які має бути враховано перед укладанням договорів із постачальниками.

Етап 7. Затвердження остаточного рішення. Цей етап є кульмінацією всього алгоритму, після якого починається безпосередня реалізація закупівлі озброєння. Саме цей етап забезпечує централізоване управління процесом закупівлі та уніфікації ухвалення рішення. Метою етапу є надання вибраному ОВТ юридичної чинності, забезпечення однозначності у визначенні єдиного типу ОВТ для закупівлі, запобігання його подальшому перегляду (за винятком форс-мажорних обставин). З огляду на воєнний стан у разі виникнення форс-мажорних обставин Міністр оборони може самостійно ухвалювати рішення без повного погодження з подальшим документальним оформленням причин таких дій.

Етап 8. Оформлення контракту. На цьому етапі відбувається підготовка, узгодження та підписання договору між Міністерством оборони України та постачальником, обраним на попередніх етапах. Контракт формалізує всі аспекти закупівлі, зокрема технічні, фінансові, логістичні та правові зобов'язання. Метою є юридичне закріплення домовленостей між Міністерством оборони України та постачальником, визначення зобов'язань постачальника та Міністерства для уникнення подальших суперечок, гарантування відповідності укладеного контракту затвердженим планам і вимогам. Під час дії режиму воєнного стану контракти можуть укладатися за скороченою процедурою для пришвидшення постачання ОВТ. Пріоритет надається контрактам із постачальниками, які мають досвід якісного та швидкого виконання подібних замовлень.

Етап 9. Моніторинг виконання контракту. Етап є завершальною стадією, яка забезпечує виконання зобов'язань постачальником у повному обсязі та належну якість, відповідно до потреб ЗС України. Метою етапу є забезпечення своєчасного виконання контракту відповідно до його умов, гарантування відповідності отриманого ОВТ вимогам та стандартам, виявлення та реагування на проблеми, які можуть вплинути на якість або строки виконання контракту.

Етап 10. Аналіз результатів. На цьому етапі здійснюється комплексне оцінювання ефективності виконаного контракту, його впливу на задоволення потреб ЗС України. Мета етапу полягає в оцінюванні якості та відповідності отриманих ОВТ поставленим вимогам, виявленні недоліків чи переваг у процесі виконання контракту, розробленні рекомендацій для вдосконалення закупівельних процедур у майбутньому. Це дає змогу оцінити реальний вплив

закупівель на боєздатність ЗС України, виявити слабкі місця механізму закупівлі та внести необхідні корективи, підвищити ефективність майбутніх закупівель, урахувавши попередній досвід. Розподіл відповідальності за етапи алгоритму наведено в табл. 4.

Таблиця 4. Розподіл відповідальності за етапи алгоритму перегляду та координації (варіант)

№ етапу	Назва етапу	Відповідальний	Опис
1	Ініціація процесу закупівлі	Генеральний штаб ЗС України Види (роди) військ (сил)	Формулювання потреб в озброєнні та передання інформації до Департаменту політики закупівель МО України.
2	Збирання пропозицій	Департамент політики закупівель МО України	Оголошення тендеру або запит пропозицій, збирання документації від постачальників.
3	Аналіз пропозицій профільною комісією МО України	Профільна комісія МО України	Оцінювання технічних характеристик, відповідності стандартам НАТО (за можливості), сумісності з наявними системами.
4	Визначення ризику різнотипності	Профільна комісія МО України, Генеральний штаб ЗС України	Аналіз ризиків, пов’язаних із логістикою, навчанням персоналу та ремонтом.
5	Обрання єдиного типу озброєння	Профільна комісія МО України, Генеральний штаб ЗС України	Вибір єдиного типу озброєння, підготовка рекомендацій для узгодження.
6	Узгодження із Генеральним штабом ЗС України	Генеральний штаб ЗС України, види, роди військ (сил)	Перевірка відповідності обраного типу оперативним та стратегічним потребам, узгодження рішення з МО України.
7	Затвердження остаточного рішення	Міністр оборони України	Формальне затвердження рішення щодо вибору єдиного типу озброєння, підписання протоколу.
8	Оформлення контракту	Департамент політики закупівель МО України	Укладання контракту з обраним постачальником, внесення умов постачання, обслуговування та навчання до договору.
9	Моніторинг виконання контракту	Контрактний підрозділ МО України	Контроль відповідності постачання умовам договору, документування порушень (за потреби).
10	Аналіз результатів	Генеральний штаб ЗС України, підрозділи МО України	Аналіз ефективності застосування поставленого озброєння, надання звітів для подальшого планування.

Такий розподіл відповідальності забезпечує чіткий поділ обов’язків, що мінімізує ризики різнотипності ОВТ та покращує ефективність процесу закупівлі.

Запровадження алгоритму перегляду та координації для вибору єдиного типу озброєння під час закупівель дасть можливість уникнути зазначених проблем і сприятиме підвищенню боєздатності ЗС України. Це допоможе зменшити витрати на логістику, ремонт і навчання особового складу, підвищити оперативність і ефективність застосування систем (зразків) ОВТ у бойових умовах, забезпечити більш узгоджене і стратегічно вивірене оновлення парку озброєнь ЗС України.

Запропонований підхід не суперечить чинному законодавству України, оскільки відповідатиме принципам ефективності, прозорості та раціонального використання державних ресурсів. У разі необхідності можливе уточнення відповідних підзаконних актів для деталізації процедури.

Результати (Results)

У статті здійснено аналіз різнотипності ОВТ у ЗС України та нормативно-правової бази, яка врегульовує питання, що стосуються оборонних закупівель. Запропоновано дієвий механізм для зменшення різнотипності ОВТ у ЗС України шляхом підвищення ролі Генерального штабу ЗС України в системі оборонних закупівель. Сформульований підхід дозволить забезпечити оптимальне використання ресурсів, підвищити боєздатність частин та підрозділів, зменшити навантаження на систему логістичного забезпечення, що необхідно для ефективного функціонування збройних сил. Напрямами подальших досліджень можуть бути дослідження досвіду України у вдосконаленні національної системи закупівель у військовій справі.

Використані джерела (References)

1. Закон України "*Про оборонні закупівлі*" № 808-IX (2020, 17 лип.): станом на 26 груд. 2024 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 808-20#Text.
2. Закон України "*Про публічні закупівлі*" № 922-VII (2015, 25 груд.): станом на 23 жовт. 2024 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 922-19#Text.
3. Кабінет Міністрів України. (2015, 25 лют.). *Про затвердження порядку постачання товарів оборонного призначення під час особливого періоду, введення надзвичайного стану, проведення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі і стримування збройної агресії та у період проведення антитерористичної операції (345/2015).*
4. Кабінет Міністрів України. (2021, 3 бер.). *Питання оборонних закупівель (363/2021).* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2021-п#Text.
5. Кабінет Міністрів України. (2022, 11 лист.). *Деякі питання здійснення оборонних закупівель (1275/2022).* https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1275-2022-п#Text.
6. Кабінет Міністрів України. (2022, 12 жовт.). *Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України "Про публічні закупівлі", на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування (1178/2022).*
7. Кабінет Міністрів України. (2020, 14 вер.). *Про затвердження порядку формування та використання електронного каталогу (822/2020):* станом на 20 січ. 2024 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-п#Text.
8. Запорожець, С. В., Жежерун, Ю. В., Зелений, П. В., Колесник, В. О., Бритов, Д. М., & Заєць, М. Є. *Трансформація системи оборонних закупівель під впливом потреб воєнного стану.* https://dndivsovt.com/index.php/ts/article/view/367/338.
9. *Зброя Перемоги: Україна встановлює нові вимоги до серійного виробництва ОВТ.* https://www.ukr.net/news/details/economics/108664049.html.
10. *Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо оборонних закупівель у державах – членах НАТО.* https://bit.ly/PDFReader_ alldocumentreader.
11. *Зброя російсько-української війни 2022–2023 років. Довідник-каталог основних зразків озброєння та військової техніки, які застосовувалися протиборчими сторонами під час відсічі повномасштабного вторгнення рф в Україну* (24.02.2022–30.06.2023). (2023). МО України. Апарат Головнокомандувача ЗС України. Генеральний штаб ЗС України. Центр досліджень воєнної історії ЗС України. Ліра-К.
12. *Довідник з озброєння і військової техніки.* https://www.ukrmilitary.com/p/weapons-and-military-eguipmtnt/html?m-1.

13. *Скільки зброї США передали за 2024 рік на 21 млрд доларів*. Defense Express. https://defence-ua.com/weapon_and_tech/skilki_sbroji_ssha_peredali_ukrajini_za_2024_rik_na_21_mlrd_dolariv-17591.html.
14. Чепков, І. Б., Гультяєв, А. А., & Сіренко, В. Є. (2022). Сучасні підходи до оснащення Збройних Сил України озброєнням та військовою технікою у світлі російсько-української війни 2022 року. *Озброєння та військова техніка*, *2* (34), 9–32.
15. Самохвалов, Ю. Я., & Науменко, Е. М. (2007). *Экспертное оценивание. Методический аспект.* ДУІКТ.

Unification and standardisation in armament public procurement – the way towards reducing the armament and military equipment diversity in the Armed Forces of Ukraine

Oleksii Shevchenko
Candidate of Historical Sciences
Deputy Chief of the General Staff of the Armed Forces of Ukraine
General Staff of the Armed Forces of Ukraine
03168, Povitrianykh syl avenue, 6, Kyiv, Ukraine
e-mail: shevchenko_om@asv.gov.ua
ORCID: 0000-0003-0734-6533

Yurii Kliat
Candidate of Technical Sciences (PhD), Associate Professor
The Commandant of the Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: klyatt@ukr.net
ORCID: 0000-0002-8267-3748

Oleh Semenenko
Doctor of Military Sciences, Professor
Deputy Commandant of the Central Research Institute
of the Armed Forces of Ukraine for scientific work
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: aosemenenko@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6477-3414

Petro Zakusylo
Doctor of Military Sciences, Professor
Leading Research Fellow
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України
03049, проспект Повітряних Сил, 28 Б, Київ, Україна
e-mail: Zps20072017@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0421-7736

Vasyl Kharchenko
Candidate of Military Sciences (PhD)
Leading Research Fellow
The Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine
03049, Povitrianykh syl avenue, 28 B, Kyiv, Ukraine
e-mail: vasaxar@ukr.net
ORCID: 0000-0001-7160-7385

Abstract. In order to satisfy the needs of the Armed Forces of Ukraine for armaments and military equipment during the martial law regime, the procurement mechanism has been significantly simplified. In accordance with these amendments, the Ministry of Defence as a state customer conducts procurement without applying the procurement types (procedures) defined in the legislation of Ukraine.

The right to determine the procedure for concluding state contracts (agreements) has been provided to the Ministry of Defence. Such contracts are concluded on the basis of a commercial offer for the goods supply, works performance or services rendering provided by domestic or foreign business entities. In addition, armament and military equipment samples are admitted to operation (adoption) based on the results of decisive departmental tests conducted by other state customers.

Under the legal regime of martial law, the Ministry of Defence conducts procurement not only of armament and military equipment samples, adopted for service, but also of their equivalents that meet the required (claimed) characteristics.

These circumstances, as well as the historical heritage (the vast majority of armament and military equipment remained from the Soviet era), international military assistance, which includes different types of armament and military equipment, depending on their availability among allies, and an active trophy armament use have led to the development of the armament diversity problem in the Armed Forces of Ukraine. The increase in the number of weapons and military equipment types leads to negative consequences as a need to create logistics stocks for the entire range available, unique maintenance and repair systems deployment, and personnel training complication.

To reduce armament and military equipment diversity in the Armed Forces of Ukraine during their procurement from different manufacturers, it is proposed to consider an algorithm for reviewing proposals and coordinating purchasers' actions with an aim to select a limited number of armament types. This will allow to arrange the process of procuring the armament and military equipment for the troops (forces), as well as to increase the procurement efficiency.

Keywords: diversity, efficiency, procurement, the Armed Forces of Ukraine, armament and military equipment, needs, standardisation, NATO standards, unification.